

Vliv finanční krize na malé a střední podniky v České republice

Impact of the Economic Crisis on the Small and Medium-sized Companies in the Czech Republic

Jana Hornungová, Markéta Klímková

Abstract

Purpose Purpose of this article is the economic crisis. This topic is actually very actual and interesting. Results of the crisis induced not only activities of enterprises worldwide, but also most of the nation economics of individual states. The economic crisis is a problem for state, companies and people, which have to be solved urgently. Especially in the Czech Republic there is lower buying power (no money among the people), companies have problems with financing of their activities (buying materials, labor costs, fixed costs of their activities), and lot of companies had to ended their activities.

Scientific aim Scientific aim of this article is summarization and overview of the crisis, which had already taken place in 1929 and the current economic crisis, with the consequences that the companies have to cope with.

Methodology/methods Methodology and methods which we used are following. This article includes theoretical information about the crisis in the history and its impact on activities of the states. Consequently there is information about the actual crisis which includes theoretical data, statistical data and our research of small and medium-sized enterprises (family enterprises). The research focuses on perceptions of the crisis. In the article is used method of the questionnaire research, which is analyzed and presented using graphical methods.

Findings Findings of this article are new information in this area, which can be interesting and useful for another research. Within the frame of new information we deduced results, which are concerned with this issue. Most of results include explaining of the facts – new information.

Conclusions Conclusion of this article is the compact review of the size of the small and medium-sized enterprises in the Czech Republic, which were affected due to the economic crisis. In the time of crisis there is (on the market) a rule to reduce the income of the population and thus to lower purchasing power. Companies must choose different options, which should lead to the continuation of business as well as to optimize resources (e.g. production).

Keywords: Great Depression, Small and Medium-sized companies, Family Business, Economic Cycle, Questionnaire Research

JEL Classification: M21

Úvod

Pro lepší pochopení všech souvislostí, které se týkají krize, je uvedena základní charakteristika deprese, jež ovlivnila ekonomiku v minulém století (rok 1929) a následně je rozložena aktuální ekonomická krize a její vliv na činnost českých firem. Článek v sobě zahrnuje výzkum mezi malými a středními podniky (rodinnými podniky). Průzkum je zaměřen na menší podniky a jejich vnímání krize (jak krizi ve své činnosti pocítily, zda musely omezit, případně zrušit svou činnost apod.). V článku je použita metoda dotazníkového šetření, která je vyhodnocena a pomocí grafických metod prezentována. Cílem příspěvku je přinést nové poznatky z této oblasti. V rámci takto získaných informací jsou vyvozeny závěry, které se dané problematiky týkají. Hlavním výstupem je ucelený přehled o postižení malých a středních podniků v České republice důsledky ekonomické krize, který je podložený, jak již existujícími údaji, tak našimi vlastními – novými daty.

1 Velká hospodářská krize (1929)

Krize, která byla považována do dnešní doby za nejhorší, vypukla 24. října 1929 krachem akcí na newyorské burze. O jejím vzniku existuje řada vysvětlení, z nichž mnohé jsou silně politicky zabarvené. Šlo však především o systémovou chybu, a to převážně na mikroekonomické úrovni. Je zřejmé, že chybné bylo i propojení komerčního a investičního bankovníctví, které bylo zakázáno již roku 1932 v rámci Glass-Steagallova zákona. Taktéž bylo zavedeno povinné pojištění vkladů a zákony na ochranu drobných akcionářů. Postup Federálního rezervního systému na přelomu dvacátých a třicátých let byl rovněž apolitický – zaměřoval se výhradně na udržení zlatého standardu za každou cenu. Zlatý standard byl již v této době přežitkem a jeho udržování bylo ryzím samoučelem bez rozumného ekonomického zdůvodnění. Ekonomové a politikové tehdejší doby byli naprosto zaskočení a dezorientováni. Vynikající ekonom Irving Fisher se proslavil svojí „nesmrtelnou předpovědí“ několik týdnů před burzovním krachem: „Akciový trh dosahuje stavu, který vypadá jako trvale stabilní plátó. Očekávám, že akciový trh bude za několik měsíců znatelně výše než nyní.“ Charakteristickým rysem tohoto období byl pokles průmyslové výroby, který byl v této době více než znepokojivý. V zemědělství došlo převážně

k výraznému poklesu cen produktů a snížení investic. Rozvrácen byl také zahraniční obchod, jelikož si tato situace vyžádala mezinárodní kartelizaci a monopolizaci. Velkým problémem byla obrovská nezaměstnanost, která postihla všechny státy, které byly krizí ovlivněny. (Klímková, 2009; Volek, 2002; Židek, 2007)

2 Dopady současné finanční krize (2008)

Aktuální krize, která zasáhla většinu národních ekonomik, má své kořeny v USA. Zde vypukla zhruba ke konci 90. let 20. století, do České republiky dorazila přibližně ve druhé polovině roku 2008. Vše má za následek razantní snížení úrokové sazby, jež si vyžádaly pokles hypotečních úrokových sazeb. Z tohoto důvodu se zvýšil počet žadatelů o hypoteční úvěry, kteří ovšem nebyli důkladně prověřováni z hlediska jejich bonity. V roce 2004 nastal zlom ve výši základní úrokové sazby, která se z původní hodnoty 1% vyšplhala v prosinci 2005 až na hodnotu 5,25%. Z uvedeného důvodu došlo k tomu, že se zvýšily také hypoteční úrokové sazby. Růst hypotečních úrokových sazeb zapříčinil logicky nárůst měsíčních splátek hypoték a dostal tím do finanční tísně nejméně bonitní domácnosti. Tento problém vyústil také ve snižování výdajů domácností a s ním spojeného snížení poptávky a nesplácení hypoték (Zemánek, 2008).

Zatímco tedy krize v roce 1929 byla způsobena převážně extrémním nadhodnocením akciových trhů, současná situace byla zapříčiněna americkou hypoteční krizí, která způsobila, že burzy po celém světě zaznamenaly hluboký propad. Přesto je již v současné době velmi dobře zřetelné, že tato ekonomická krize neohrozila pouze finanční sektor, ale zasáhla také do různých podnikatelských sfér. Např. v USA se projevila převážně v průmyslu, kde došlo k poklesu prodeje automobilů. V rámci mimoevropských zemí docházelo zejména ke zpomalení hospodářského růstu, k problémům, jež vznikaly zmenšeným exportem (uzavírání továren, zvyšování nezaměstnanosti) a samozřejmě i předlužením ekonomiky. Co se týče Evropy, můžeme zhodnotit, že v podstatě ve všech zemích došlo ke snížení hodnoty HDP, případně k jejímu zpomalení. Většina vlád schválila různě velké soubory opatření, které měly pomoci státní ekonomice, řadí se zde např. peněžní prostředky bankám na financování jejich potřeb, pomoc rodinám a podnikům ke

zmírnění dopadů této globální krize (ČTK, 2009; Musílek, 2008).

3 Následky krize v České republice

Co se týče České republiky, ani ta se nevyhnula ekonomické krizi. Prvotním ukazatelem je propad české koruny. Ten zapříčinil problémy firmám, které podnikají v rámci exportu/importu. Měna, která v krátké době často mění svou hodnotu, způsobuje problémy kurzových rozdílů. České firmy, které se orientují na vývoz zboží do zahraničí, ztrácí díky nízké postavené koruně část svých zisků a tím pádem se dostávají do finančních problémů. Česká republika se stejně jako země Střední Evropy řadí ke státům, které krize zasáhla svými druhotnými následky. Ty se projeví převážně ve ztrátách automobilového průmyslu, který je považován za určitého tahouna české ekonomiky. Většina automobilek (např. Škoda Auto, Hyundai, Tatra) musela kvůli nízké poptávce propouštět, omezit výrobu, což mělo neblahý vliv i na jejich dodavatele, z nichž mnozí museli propouštět své zaměstnance, snížit či dočasně zastavit výrobu. Problém nastal také ve sklářském průmyslu, který lze považovat za tradiční český obor, který se bohužel ve stále se zvyšujícím množství potýká s poklesem zakázek, levnou konkurencí ze zahraničí či dopady určitých privatizačních a manažerských rozhodnutí. Je známo, že většina těchto firem skončila v konkurzu a bez zaměstnání je díky tomu několik tisíc lidí. Mezi naše nejznámější společnosti patří Bohemia Crystalex Trading a Parcela Plus (Hornungová, 2009).

Snížení přílivu zakázek o desítky procent přivedlo mnoho českých podniků ke krachu, protože na něj nebyly připraveny. Některé tento problém začaly řešit zkracováním týdenní pracovní doby na kratší, rušením nepřetržitých provozů, popřípadě rušením nočních směn. V horším případě docházelo a neustále dochází k masivnímu propouštění kvalitních pracovníků. V prvním čtvrtletí 2009 ukazatel nezaměstnanosti dosáhl 7 % a předpokládá se, že v roce 2010 dosáhne 8-10 %. Krize se tedy určitým způsobem projevila ve všech sektorech hospodářství. „Například z nedávného průzkumu Hospodářské komory ČR (HK) pro Hospodářské noviny (HN) vyplynulo, že každá druhá malá nebo střední firma v Česku už musela kvůli špatné ekonomické situaci propouštět nebo se k takovému kroku v brzké době chystá.

Více než třetina podniků omezila nebo plánuje omezit kvůli poklesu zakázek výrobu. Je důležité položit si otázku, co budou firmy dělat, jakmile dojde k navýšení přílivu zakázek? Je zřejmé, že se budou opět potýkat s problémy, které budou v tomto případě paradoxně vyvolané přílivem zakázek a nedostatkem kvalifikovaných zaměstnanců. Tento negativní proces povede k odlivu zákazníků (ČTK, 2009; Hornungová, 2009).

4 Respondenti výzkumu

V rámci tohoto příspěvku byly objekty průzkumu podnikatelské subjekty, jak právnické tak fyzické osoby, podnikající na území České republiky. Vzorek respondentů, kteří byli obesláni námi vytvořenými dotazníky, byl z oblasti Severní Moravy a Slezska. Jednalo se především o malé podniky do 50 zaměstnanců a střední podniky do 250 zaměstnanců. Rozesláno bylo cca 150 dotazníků, vrátilo se nám jich 54, tudíž návratnost byla cca 36 % tedy nízká.

Většina dotázaných firem byly fyzické osoby, jak je patrné z Grafu 1. I přestože byl dotazník rozeslán velkému spektru firem s různou právní formou, nakonec se nám vrátili dotazníky pouze od dvou typů.

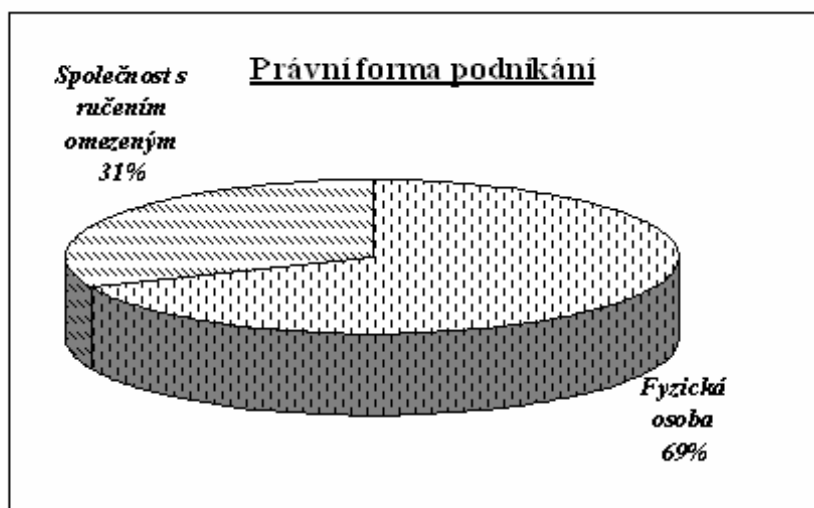
S ohledem na dopad ekonomické krize se v České republice zvyšuje počet fyzických osob, které zvažují převedení firmy na společnost s ručením omezeným. Velkou roli zde hraje právě ekonomická situace na trhu, kdy finanční krize a její vliv na fungování firem „inspiruje“ podnikatele k převedení činnosti na jinou právní formu podnikání, při které ručí pouze do výše svého vkladu a jsou tímto chráněni před totálním finančním krachem.

5 Diskuze nad výsledky průzkumu

Jak již bylo uvedeno, průzkum zaměřujeme na malé a střední podniky (rodinné podniky). Prostřednictvím dotazníku jsme emailem oslovily firmy, které působí na Severní Moravě a požádaly je o jeho vyplnění. Dotazník je zaměřen na vnímání krize firmami. Zjišťovaly jsme odpovědi na následující otázky:

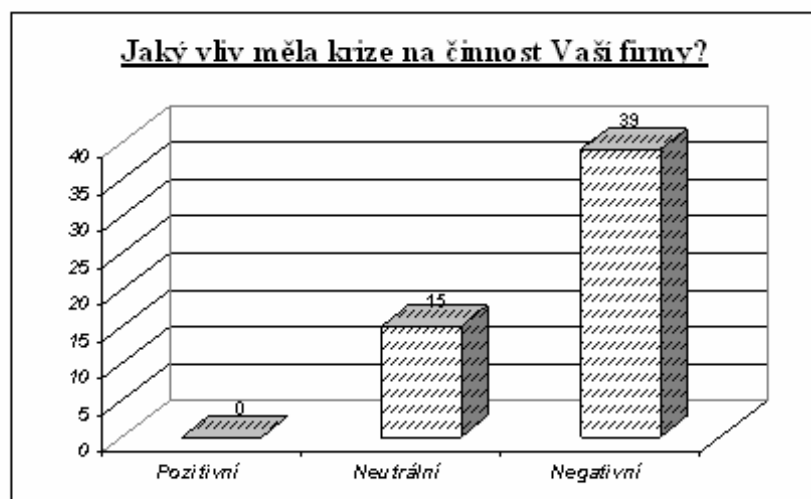
Jakým způsobem jste se Vy, jako zastupce Vaší firmy, dozvěděl (a) o současné ekonomické krizi?

Znepokojila Vás tato informace již ve chvíli, kdy jste se o dané situaci dozvěděl (a)? Jaký vliv měla ekonomická krize na činnost Vaší firmy?

Graf 1 Právní forma

Zdroj: Vlastní práce

Graf 2 Jaký vliv měla krize na činnost Vaší firmy?

Zdroj: Vlastní práce

Jakým pozitivním způsobem se tento vliv projevil?

Jakým negativním způsobem se tento vliv projevil?

Pro prezentaci výsledků tohoto výzkumu jsme vybraly pouze ty nejzajímavější údaje a jejich výsledky popisují postavení malých a středních podniků v Moravskoslezském kraji v současném období deprese. Veškeré otázky položené respondentům v dotaznících směřovaly k získání informací, jak současná doba dané firmy ovlivnila.

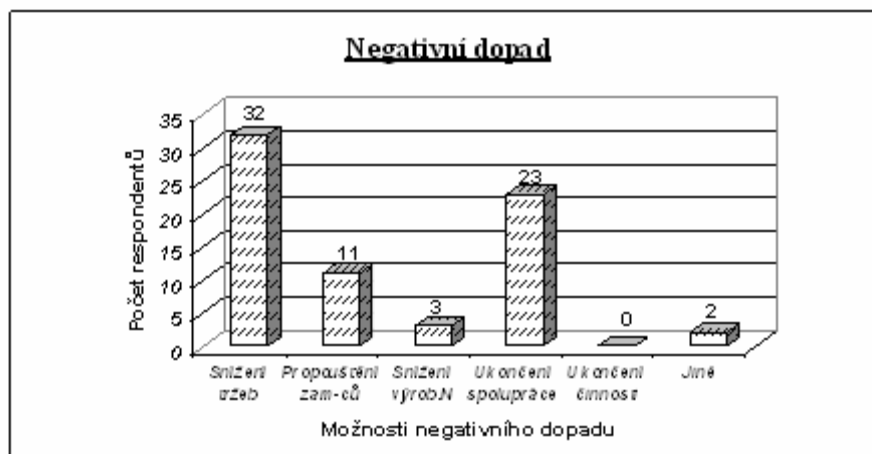
Jedním ze základních cílů bylo zjistit, jaký dopad měla krize na činnost firem. Výsledky odpovědí na tuto otázku je možno vidět v Grafu 2. Nikdo z respondentů nepocítil pozitivní vliv na svou činnost, většina se shodla na tom, že krize se na jejich činnosti projevila ne-

gativně. Z celkového počtu 54 respondentů 30 uvedlo právě tento údaj.

Co se týče negativního dopadu, zde jsme zkoumaly, jak přesně se negativně krize v daných podnicích projevila. (Graf 3) Jako největší problém firmy vidí snížení tržeb oproti předchozím obdobím. Tento problém souvisí také s dalšími odpověďmi, jako je propouštění zaměstnanců a snížení výrobních nákladů. Druhou nejčastěji zmíněnou odpovědí bylo „ukončení spolupráce“. Zajímavým zjištěním bylo, že nikdo z námi oslovených respondentů nebyl nucen v období krize ukončit svou činnost.

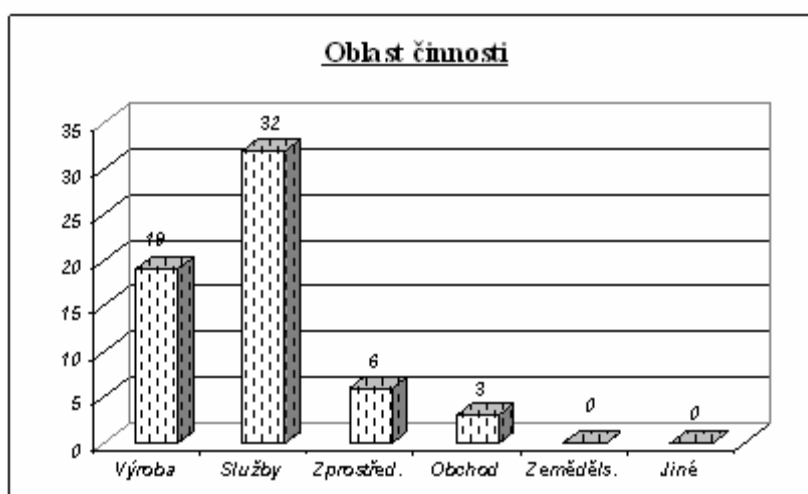
Při výběru možnosti „jiné“ firmy odpověděly, že od období před krizí mají méně zakázek, což souvisí také se snížením tržeb a také že byly nuceny zvolit levnější varianty výrobu.

Z Grafu 4 lze vyčíst, že nejpostiženějším sektorem byl sektor služeb a druhou nejvíce

Graf 3 Negativní dopad

Zdroj: Vlastní práce

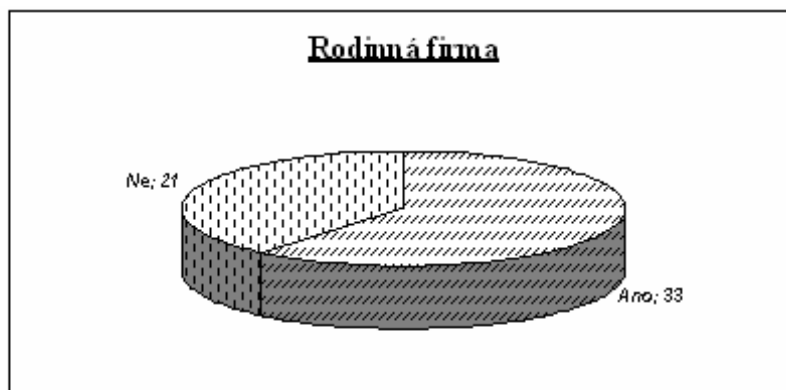

Graf 4 Oblast činnosti

Zdroj: Vlastní práce

zasaženou oblastí byla výroba. Jedná se tedy o zaměření jednotlivých podniků, kdy některé z firem uvedly více než jednu nabízenou možnost. Výsledek je charakteristický právě pro oblast Severní Moravy, která je spíše průmyslovou oblastí, tím pádem většina firem je zaměřena právě na tyto dvě oblasti podnikatelské činnosti. Ekonomický propad se tím pádem dotkl ve velké míře výroby a služeb.

V rámci našeho výzkumu jsme chtěli také zjistit, jak postihla krize rodinné podniky ve zkoumaném regionu. V Grafu 5 je možné vidět, jaké množství z celkového počtu oslovených firem byly rodinné podniky. Charakteristickým rysem rodinných podniků je zcela jistě snaha o ekonomickou prosperitu a bezproblémové fungování firmy. Z našeho průzkumu jasně vyplývá, že i přes tuto snahu se rodinným

Graf 5 Jste rodinný podnik?

Zdroj: Vlastní práce

podnikům krize nevyhnula a zasáhla je více či méně, a to bez ohledu na to, kolik úsilí, energie a osobní zainteresovanosti jednotliví členové rodinné firmy do podnikání v období krize vložili.

Ekonomická krize se tedy v Moravskoslezském kraji projevila ve všech sférách podnikatelské činnosti, nejvíce v průmyslové oblasti, která je pro tento region charakteristická. Většina námi oslovených firem byla rodinnými podniky, které se také setkaly s negativním dopadem ekonomické krize na jejich činnost.

Závěr

Ekonomická krize se promítá do života jednotlivce, firem i zemí. Odborníky i investory zajímají její příčiny. Jaké budou dopady ekonomické krize na Českou republiku? Jaký bude vývoj makroekonomických ukazatelů – růstu HDP, zaměstnanosti, inflace, přijetí společné měny euro apod.? Takové a další otázky si pokládají ekonomové po celém světě.

Samotné téma velké deprese je velice obsáhlé. Najít východiska nebo přístupy, jak se s následky krize vyrovnat není zrovna jednoduché. Možná by se dalo říci, že se lidé mohli poučit z krizí dřívějších. Ovšem opak je pravdou. Ono ani moc dobře nejde vycházet při řešení současné krize z poznatku získaných během řešení krize minulé, a to nejen z důvodu jiné společenské, ekonomické, finanční, politické a technologické situace, ale hlavně z jiného důvodu její existence. Svůj výzkum jsme zaměřily na malé a střední podniky, které nedokážou své náklady eliminovat tak efektivně jako velké nadnárodní podniky, a které se ve srovnání s těmito podniky s krizí vyrovnávají hůře. Pro-

střednictvím dotazníkové metody jsme oslovily většinu malých a středních podniků Severomoravského kraje a snažily jsme se zjistit, která odvětví byla zasažena nejvíce, či jaký dopad měla krize na dané podniky.

Z výzkumu jsme zjistily, že v rámci našich respondentů postihla krize nejvíce sektor služeb. Krize jako taková nezapůsobila ani na jednoho z respondentů pozitivně, ale naopak negativně, a to převážně snížením tržeb a ukončením spolupráce. Výzkum nám dokázal to, na co jsme v předešlé kapitole poukázaly ve vztahování krize na české podniky. Spousta českých, ale i světových podniků, začala s krizí bojovat propouštěním svým zaměstnanců. V současné době existuje tolik kvalitních metod, které by mohly být při řešení použity, a které budou mít velmi efektivní uplatnění v podnicích i po skončení období recese a počátku expanze. Firmy se musí v současné době vypořádávat nejen s ekonomickou krizí, ale i s vysokou mírou konkurence na globálním trhu. Jsou nuceny hledat nové způsoby, které jim zaručí setrvání na globálním trhu a lze také hovořit o jejich přežití v souvislosti s hospodářskou krizí.

Ekonomické krize jsou součástí každé ekonomiky. Svými následky nutí jednotlivé státy k opatřením, které by jindy považovaly za nemožné. Lze tedy konstatovat, že ekonomická krize dovede podniky i stát na pokraj svých možností a prověří jejich schopnost reagovat na vyvolané změny. Na trhu v době krize dochází z pravidla ke snižování příjmů obyvatelstva a tudíž k nižší kupní síle. Podniky musí volit různá opatření, která by měla vést.

References

ČTK. (2009) Dopady finanční krize na vybrané země. [online] URL: http://www.komora.cz/hk-cr-top-02-sede/podpora-podnikani-v-cr/pomahame-vam-celit-hospodarske-krizi/zpravodajstvi-ze-sveta/art_29042/dopady-financni-krize-na-vybrane-zeme.aspx [cit.: 19. 10. 2009]
ČTK. (2009) Dopady celosvětové ekonomické krize na hospodářství ČR. [online] URL: http://www.komora.cz/hk-cr-top-02-sede/podpora-podnikani-v-cr/pomahame-vam-celit-hospodarske-krizi/zpravodajstvi-z-domova/art_29043/dopady-celosvetove-ekonomicke-krize-na-hospodarstvi-cr.aspx [cit.: 22. 10. 2009]

HORNUNGOVÁ, J. (2009) Vliv „Velké deprese“ na činnost menších – rodinných firem. In „Velká deprese“ a její odraz v ekonomické teorii a praxi“. Ostrava, VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2009.

KLÍMKOVÁ, M. (2009) Podnik a štíhlá výroba jako jeden z možných přístupů řešení. In „Velká deprese“ a její odraz v ekonomické teorii a praxi“. Ostrava, VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2009.

MUSÍLEK, P. (2008) Příčiny globální finanční krize a selhání regulace. Český finanční a účetní časopis, o.č. 3, č. 4., s. 6-20 [online] URL: http://www.gymkh.cz/student/Zemepis/cfuc_2008-4_020.pdf [cit.: 10.10.2009]

Volek, S. (2002) Krach na newyorské burze v roce 1929. [online] URL:

<http://www.penize.cz/15133-krach-na-newyorske-burze-v-roce-1929> [cit.: 6.10.2009]
ZEMÁNEK, J. (2008): Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl). <http://www.euroekonom.cz/analzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2> [cit.: 10.10.2009]
ŽÍDEK, L. (2007) Dějiny světového hospodářství. Plzeň, Aleš Čeněk, 2007.

Author (s) contact (s)

Ing. Jana Hornungová

Vysoké učení technické v Brně,
Fakulta podnikatelská, Ústav ekonomiky
Kolejní 2906/4
612 00 Brno
E-mail: hornungova@fbm.vutbr.cz

Ing. Markéta Klímková

Vysoké učení technické v Brně,
Fakulta podnikatelská, Ústav ekonomiky
Kolejní 2906/4
612 00 Brno
E-mail: klimkova@fbm.vutbr.cz

Doručeno redakci: 30.9.2010

Recenzováno: 8.11.2010

Schváleno k publikování: 30.11.2010